

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Διδακτική Γλωσσικών Μαθημάτων (ΚΠΒ307)

Ενότητα #5: Πολυτροπικότητα και Πολυγραμματισμοί

Διδάσκων: Κατσαρού Ελένη
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα ***Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα*** (***Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece***)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**Πολυγραμματισμοί και
Πολυτροπικότητα:
δύο θεωρίες παραγωγής νοήματος**

Η παιδαγωγική (θεωρία και
πρακτική) των πολυγραμματισμών

Πολυγραμματισμοί

Ποιος θεωρείται σήμερα εγγράμματος πολίτης σε μια σύγχρονη δυτικού τύπου κοινωνία;

- 1996 – The New London Group
- Θεωρία παραγωγής νοήματος στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες στις οποίες τα 20-30 τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί δύο πολύ σημαντικές αλλαγές
- Οι δύο αυτές αλλαγές έχουν άμεσες συνέπειες στους τρόπους και στις μεθόδους παραγωγής του νοήματος, όπως και στις μορφές που μπορεί να πάρει το νόημα. Αποκλίνουσες ενδογλωσσικές παραλλαγές
- Το νόημα πλάθεται με μεθόδους που είναι όλο και πιο πολυτροπικές, κατά τις οποίες οι τρόποι νοήματος της γλώσσας διαπλέκονται με άλλους τρόπους νοήματος.

Έννοια της πολυτροπικότητας

Προβάλλει τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις που ασκούνται μεταξύ πολλών και ποικίλων πηγών, μέσων και τρόπων που συνδυάζονται κατά την επικοινωνία και διαμορφώνουν νόημα.

Τα πολυτροπικά κείμενα της εποχής των πολυγραμματισμών χρειάζονται μια θεωρία που να αφορά τις διαδικασίες ανάμειξης / σύνθεσης των ποικίλων σημειωτικών τρόπων στα κείμενα αυτά και να μπορεί να περιγράψει τα ειδικά χαρακτηριστικά ενός συγκεκριμένου τρόπου αλλά και τις πιο γενικές ιδιότητές του που του επιτρέπουν να συνδέεται με άλλους σημειωτικούς τρόπους. Αυτό που επιχειρεί η θεωρία της πολυτροπικότητας είναι να εξηγήσει τις αλλαγές στη χρήση, τη μορφή και το σύστημα θεωρώντας τα άτομα όχι απλούς καταναλωτές αλλά παράγοντες αλλαγών.

- Συνέπειες για την εκπαίδευση

Πολυγραμματισμοί – Πολυτροπικότητα → Παιδαγωγικό πλαίσιο

- Πλουραλιστικός χωρίς βεβαιότητες κόσμος → υποκειμενικότητες: έκφραση βιωμάτων μαθητών, ανάδειξη των διαφορετικών τρόπων πρόσληψης & ερμηνείας της πραγματικότητας **(παιδαγωγική του πλουραλισμού)**
- Σύγχρονο δυναμικό επικοινωνιακό τοπίο → μαθητές ενεργοί παραγωγοί & αναγνώστες πολυτροπικών κειμένων **(κριτικά εγγράμματοι πομποί & δέκτες κριτικά εγγράμματοι μαθητές / πολίτες)**

Ποια σχέση έχουν όλα αυτά με την εκπαίδευση;

- Κοινωνικές εξελίξεις που έχουν αλλάξει τη συγκρότηση του νοήματος - μεταβάλλουν τη διδασκαλία της γλώσσας, και ευρύτερα του γραμματισμού.
- Ο μαθητής διδασκόταν να διαβάζει και να γράφει σε έντυπα μέσα την επίσημη μορφή της εθνικής του γλώσσας και της κυρίαρχης κουλτούρας.
- Πού στοχεύει η διδασκαλία της Γλώσσας; στην ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων απαραίτητων για την κατανόηση και παραγωγή κειμένων που συνδυάζουν διαφορετικά σημειωτικά μέσα για την παραγωγή του νοήματος και λόγους που παράγονται σε πολυπολιτισμικά και ποικιλόμορφα κοινωνικά περιβάλλοντα

Βασικές αρχές της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών

- Η διδακτική και μαθησιακή διαδικασία είναι απαραίτητο να αξιοποιεί κι όχι να προσπαθεί να εξαλείψει τις διαφορετικές υποκειμενικότητες.
- Η διδασκαλία πρέπει να είναι σημαντική πολιτισμική δράση και πρέπει να παράγει σχέδια για τέτοια δράση. Να φέρνει τους μαθητές σε επαφή με ουσιαστικές καθημερινές πρακτικές κατασκευής νοήματος χρησιμοποιώντας ένα ευρύ φάσμα μέσων, τρόπων και μεθόδων.
- Η μάθηση θεωρείται διαδικασία συγκρότησης νοήματος και γι' αυτό αποτελεί μια πολύμορφη και πολυτροπική διαδικασία, με την οποία το άτομο αναδιαμορφώνει συνεχώς τον εαυτό του. Το νόημα αποδίδεται ως σχέδιο.
- Κάθε σημειωτική πράξη (πχ. η ανάγνωση ενός κειμένου) αντιμετωπίζεται ως σχέδιο που περιλαμβάνει τρία στοιχεία: το *σχεδιασμένο* (το φάσμα των διαθέσιμων πόρων για την παραγωγή νοήματος), το *σχεδιασμό* (τη διαδικασία διαμόρφωσης νοήματος μέσω νέων συνδυασμών στοιχείων του σχεδιασμένου) και το *ανασχεδιασμένο* (το αποτέλεσμα του σχεδιασμού, ένα νέο, υβριδικό διακειμενικό και διαπολιτισμικό νόημα).

Φάσεις της διδασκαλίας:

Η παιδαγωγική των πολυγραμματισμών αποτελεί σύνθεση τεσσάρων συστατικών:

- της τοποθετημένης πρακτικής (βασίζεται στις πολυσχιδείς και διαφοροποιημένες εμπειρίες των μαθητών πάνω στο σχεδιασμένο και στο σχεδιασμό),
- της ανοιχτής διδασκαλίας (μέσω της οποίας οι μαθητές αναπτύσσουν για τους εαυτούς τους μια σαφή μεταγλώσσα αναφορικά με το σχέδιο),
- της κριτικής πλαισίωσης (που συνδέει τα νοήματα με τα κοινωνικά πλαίσια που τα παρήγαγαν) και
- της μετασχηματισμένης πρακτικής (κατά την οποία οι μαθητές μεταφέρουν σχέδια νοήματος από το ένα πλαίσιο στο άλλο αναδιαμορφώνοντάς τα).

Διαδικασία διαμόρφωσης νοήματος

- Δημιουργική εφαρμογή των υπαρχόντων πόρων για νόημα. Η εφαρμογή αυτή γίνεται μέσα από συνεχή διαπραγμάτευση με τις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και ανάγκες της επικοινωνίας.
- Η διαδικασία διαμόρφωσης νοήματος είναι μετασχηματιστική: τα άτομα που συμμετέχουν αλλάζουν, οι υπάρχοντες πόροι διαμόρφωσης νοήματος αλλάζουν.
- Ο Norman Fairclough (μέλος της ομάδας του Νέου Λονδίνου), αναζητώντας μια γλωσσική θεωρία που να ταιριάζει στους πολυγραμματισμούς, μιλά για «κοινωνική θεωρία γλωσσικής χρήσης» και θεωρεί τις κοινωνικο-πολιτισμικές αλλαγές αλλαγές στη γλώσσα.
- Οι υποστηρικτές των θεωριών των Πολυγραμματισμών και της Πολυτροπικότητας βλέπουν τις γλωσσικές μορφές ως πόρους για την κωδικοποίηση της εμπειρίας και των μορφών κοινωνικής αλληλόδρασης.
- Προβάλλουν την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας ανοικτής και ευέλικτης λειτουργικής γραμματικής που θα βοηθούσε τους μαθητές να περιγράψουν τις σημερινές γλωσσικές διαφορές (πολιτισμικές, υποπολιτισμικές, περιφερειακές/εθνικές κτλ.) και τους πολυτροπικούς διαύλους νοήματος που είναι πια τόσο σημαντικοί στην επικοινωνία

Κείμενο 7 Αφίσα της Unicef

Η αφίσα του κειμένου 7 θέλει να δώσει ένα μήνυμα. • Ποιο είναι αυτό; • Εκτός από το λόγο, ποια άλλα μέσα χρησιμοποιούνται για να μεταδοθεί το μήνυμα;

Συνεπαγωγές για τη διδασκαλία

Πολύ σημαντικές συμβολές:

- η επικέντρωση στο νόημα και μάλιστα με μια κοινωνικο-πολιτισμική οπτική του,
- η πραγμάτευση της διαφορετικότητας,
- η αξιοποίηση των υποκειμενικοτήτων.

Η πολυτροπικότητα μπορεί να αποτελέσει πρόσφορο μέσο αλλά και αντικείμενο διδασκαλίας.

Ως μέσον: Η διδασκαλία ως επικοινωνία έχει ανάγκη την πολυτροπικότητα.

Δυνατότητες για αναπλαισίωση της επιστημονικής γνώσης σε σχολική.

Δυνατότητες στους μαθητές για πολλαπλούς τρόπους έκφρασης του νοήματος.

Ως αντικείμενο διδασκαλίας: στοχεύει στο να μπορούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίσουν πώς – ως πολίτες πια – επηρεάζονται από τις επικοινωνιακές πρακτικές που τους περιβάλλουν στην καθημερινή τους ζωή και
- να παράγουν οι ίδιοι νόημα χρησιμοποιώντας την ποικιλία των τρόπων της επικοινωνίας.

Ως έννοια συνδέεται στενά με τη **διαθεματικότητα**.

Επιφυλάξεις

- Επιμονή στην ανάδειξη της πολυτροπικότητας
υπερεκτίμηση της χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή στα μαθήματα. Πρέπει να δούμε τους υπολογιστές ως μία μόνο πηγή γνώσης – ανάμεσα σε πολλές άλλες – που υποστηρίζει περισσότερο παρά καθοδηγεί και καθορίζει τη διδασκαλία.
- Μελέτη των πολυσύνθετων τρόπων επικοινωνίας της εποχής μας
διάχυσης προσοχής και του ενδιαφέροντος των μαθητών και του εκπαιδευτικού. Μελετάμε πολλούς κώδικες - μπορεί να μην καταφέρουμε να γνωρίσουμε κανέναν από αυτούς σε βάθος, ούτε τελικά το γλωσσικό. Ιδιαίτερα σε ένα μονοθεματικό σχολείο.
Λύση: οι διαθεματικές συνδέσεις.

Έμφαση στη διαφορά

Θετικές συνεπαγωγές:

- Αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων στην τάξη πηγών και πόρων νοήματος με την προοπτική να τα αναπτύξει (βιώματα μαθητών).
- Διευρύνει το ρεπερτόριο των διδακτικών υλικών.
- Μεγάλη ποικιλία —→ ευκαιρίες για εμπλουτισμό των κοινωνικών και γλωσσικών εμπειριών των μαθητών, πολλές και νέες οπτικές στα πράγματα. Πολυσημία πολυτροπικών κειμένων.

Προκύπτουν πολλαπλές αναγνώσεις και ερμηνείες, πολλές «φωνές». Δεν είναι απαραίτητο να φτάσουμε στο ένα και μοναδικό νόημα, κοινό για όλους.

Κίνδυνος: πολιτισμικός σχετικισμός.

Οι μαθητές αναρωτιούνται: «ποια από όλες τις ερμηνείες είναι η σωστή;»

Ενδεχόμενο να ακουστούν «φωνές» που αντιπροσωπεύουν κουλτούρες με μηδενική ανοχή στη διαφορά, όπως σεξιστικές ή ρατσιστικές παραδόσεις.

Τι γίνεται τότε;

Απάντηση πολυγραμματισμών:

Διαφοροποιημένα βιώματα των μαθητών,
εμπλουτισμός τους στη φάση της ανοικτής διδασκαλίας και κυρίως
τα θέτει σε κριτική εξέταση κατά τη φάση της κριτικής πλαισίωσης.

Βοηθητικά ερωτήματα: «με ποιες συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες
συνδέονται τέτοιες παραδόσεις;», «τι είδους κοινωνικά συμφέροντα
εκφράζουν;», «ποιες συνέπειες μπορούν να έχουν σε μια
κοινότητα;».

Στείρα και στατική ανάγνωση της πολιτισμικής διαφοράς -

Ανάπτυξη ικανότητας για πολιτισμική κριτική ή ακόμα και για
συνειδητή πολιτισμική αναμόρφωση.

Επιπλέον κίνδυνοι...

- Χώρος της διαφήμισης ή του διαδικτύου ή γενικότερα των μ.μ.ε. Προβάλλονται πρακτικές κατανάλωσης. Τα παιδιά ασυνείδητα απορροφώνται από τους λόγους και τις πρακτικές αυτού του νέου καπιταλισμού: πρότυπα lifestyle, ταυτότητες και στάσεις ζωής.

Κίνδυνος της νομιμοποίησής τους στη συνείδηση των αποδεκτών.

- **Απάντηση:** Υιοθέτηση μιας παιδαγωγικής που να μετατρέπει το μαθητή σε ενεργητικό υποκείμενο.

Τα κείμενα αυτά μελετώνται στην τάξη όχι ως (κοινωνικά ή γλωσσικά) πρότυπα αλλά για να προκαλέσουν παραγωγή γνώσης μέσα από τοποθετημένες κοινωνικοπολιτισμικές πρακτικές. Η γνώση αυτή στη συνέχεια θα μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες κοινότητες λόγου.

Το κείμενο έρχεται στην τάξη και αποδομείται, ανακαλύπτονται οι λόγοι και οι πρακτικές κατανάλωσης, έρχονται στο φως οι μηχανισμοί χειραγώγησης.

Τέλος, το κείμενο μετασχηματίζεται από τους μαθητές για να υπηρετήσει διαφορετικά πρότυπα τα οποία έχουν ρητά προσδιορίσει και συμφωνήσει εκπαιδευτικός και μαθητές.

ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Έμφαση στην πολιτισμική και γλωσσική ποικιλία

Αμφισβητείται κατά τη διδασκαλία η ανωτερότητα και η κυριαρχία της standard κοινής εθνικής γλώσσας και προβάλλεται η γλωσσική ποικιλία.

Μελετώνται ποικίλες διάλεκτοι που εκφράζουν αντίστοιχες πολιτισμικές εμπειρίες. Οι διαφοροποιημένες γλωσσικές εμπειρίες των μαθητών αποτελούν τη βάση της διδασκαλίας. Σεβασμός στις υποκειμενικότητες των μαθητών και στις διαφορετικές εμπειρίες τους

Κίνδυνος: μαθητές που προέρχονται από περιβάλλοντα με περιορισμένο γλωσσικό κώδικα μπορεί να παραμείνουν εκεί, αποκλεισμένοι από το σχολικό γραμματισμό που απαιτεί επεξεργασμένες γλωσσικές δομές και φυσικά από τους λόγους της κυρίαρχης κουλτούρας.

Απάντηση των πολυγραμματισμών

Διάλογος ανάμεσα στην κουλτούρα και στους λόγους του σχολείου και στην κουλτούρα και στους λόγους των μαθητών.

Ο λόγος του σχολικού γραμματισμού αποτελεί μία γνώση ανάμεσα στις πολλές που μπορούν οι μαθητές να αποκτήσουν στο σχολείο.

Ξεκινάμε από τους λόγους των μαθητών, τους μελετάμε, τους συγκρίνουμε με άλλους, κυρίαρχους και μη (αξιοποίηση διακειμενικότητας), αναδεικνύουμε τα κοινά τους στοιχεία με τρόπο που να μην αποκλείει τη διαφοροποίηση ούτε να επιβάλλει την ομογενοποίηση. Τα κοινά στοιχεία εντάσσονται – κατά την ανοιχτή διδασκαλία – σε ένα θεωρητικό πλαίσιο (αυτό της γραμματικής), αλληλοσυσχετίζονται και παράγουν συνθέσεις (στη φάση της μετασχηματισμένης πρακτικής).

Έτσι μπορούμε σταδιακά να οδηγηθούμε να διαπραγματευόμαστε με τους κυρίαρχους λόγους, να τους πλαισιώνουμε κοινωνικο-πολιτισμικά και να τους μελετάμε κριτικά.

Ο ρόλος της γραμματικής

- Γραμματική: αποτελεσματικός τρόπος κατάκτησης του γραμματισμού και μάθησης σχετικά με το γραμματισμό.
- Αποστολή του σχολείου: να διδάσκει συγκεκριμένους τρόπους σκέψης που απαιτούν αφαίρεση και αυτό που ο Vygotsky ονομάζει εννοιολογική σκέψη. Εκμάθηση της γραμματικής ως μεταγνωστικού εργαλείου.
- Η θεωρία είναι το πιο κατάλληλο μέσο για την αποδόμηση κοινωνικά ισχυρών λόγων.
- Παραγωγική προσέγγιση της γραμματικής/ παραδοσιακή παιδαγ. Ούτε να αφήνουμε όλες τις γενικεύσεις στη διαίσθηση των μαθητών και την ανάγνωση – γραφή στη δημιουργικότητά τους.
- Χρειάζεται διαρκής μετακίνηση από τη θεωρία στην εμπειρία και το αντίστροφο ώστε η μια να τροφοδοτεί την άλλη. Απαιτείται αντίληψη για τη γραμματική που να στηρίζεται στο νόημα, που να πηγάζει από μια κοινωνική θεώρηση της γλώσσας.
- Κι αυτή είναι η γραμματική του Halliday: με βασική έννοια τη σημασία κι όχι τη δομή, προσανατολισμένη στη σημασία και στη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων στο λόγο.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

